

A KÍNAI NEM VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI ÉS JELLEGZETESSÉGEI AZ INTERKULTURÁLIS KOMMUNIKÁCIÓBAN

THE CHARACTERISTICS OF CHINESE NON-VERBAL COMMUNICATION AND ITS FEATURES IN INTERCULTURAL COMMUNICATION¹

BAJZÁT TÜNDE²

Napjainkban Kína az egyik legdinamikusabban fejlődő ország, amely egyre jelentősebb szerepet játszik a világ gazdasági és politikai életében. Külföldi befektetéseknek, vállalati együttműködéseknek és leányvállalatoknak száma is egyre növekszik világszerte, így Magyarországon is. Ebből következően a kínai–magyar kapcsolatok erősödésére, a két kultúra között zajló interakciók növekedésére számíthatunk a közeljövőben, ezért is fontos a kínai kultúra sajátosságait még jobban megismerni. Tanulmányomban a kínai nem verbális kommunikáció általános jellemzőit mutatom be, sajátosságait az interkulturális dimenziók tükrében elemezve.

Kulcsszavak: nem verbális kommunikáció, interkulturális kommunikáció, interkulturális dimenziók, kínai kultúra

Nowadays, China is one of the most dynamically developing countries and plays an influential role in world economy and politics. The number of its foreign investments, business partnerships and subsidiaries is rapidly growing around the world and in Hungary, as well. Consequently, we can expect the strengthening of Chinese – Hungarian relations and an increase in interactions between the two cultures, therefore it is essential to find out more about Chinese culture. The paper analyses the characteristics of Chinese non-verbal communication and its features based on intercultural dimensions.

Keywords: non-verbal communication, intercultural communication, intercultural dimensions, Chinese culture

BEVEZETÉS

Kína nemcsak a világ legnépesebb országa, hanem azzal is dicsekedhet, hogy a bolygónk egyik legrégebbi civilizációja is, amely egy ősi, a Sárga folyó mentén 5000 évvel ezelőtt létrejött mezőgazdasági társadalomból fejlődött ki. Ez alatt a hosszú időszak alatt Kína sokáig a szó legszorosabb értelmében véve elszigetelt ország volt, más népektől keleten a hatalmas

¹ „A bemutatott kutatómunka a TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 jelű projekt részeként az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg” “This research was carried out as part of the TAMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 project with support by the European Union, co-financed by the European Social Fund.”

² **BAJZÁT Tünde**
egyetemi docens
Miskolci Egyetem Idegennyelvi Oktatási Központ
3515 Miskolc-Egyetemváros
tunde.bajzat@gmail.com

óceán, délen a dzsungel, nyugaton a magas hegyek, északon pedig a fagyos sztyeppék választották el. Sohasem alakított ki tartós, baráti kapcsolatot egyetlen nemzettel sem, két évszázadokon keresztül a kínai birodalom a saját univerzumában létezett. Évszázadokon keresztül a kínai kultúrája mégis elterjedt Kelet-Ázsiában, ahol óriási hatást gyakorolt a táncra, a zene, a festészetre, a vallásra, a filozófiára, az építészetre, a színházra, a társadalmi struktúrára, az adminisztrációra, de mindenekelőtt és legfőképpen a nyelvre és az irodalomra (LEWIS 2006: 485). Kína 2010-ben a világ legnagyobb exportáló országa lett, és a világ második legnagyobb gazdaságával büszkélkedhet (CIA – The World Factbook – China 2012). Ennek következtében nap mint nap interkulturális kommunikációk sokaságának aktív részesévé válik.

Az interkulturális kommunikációban különböző országokban és kultúrákban nevelkedett és szocializálódott beszélgetőpartnerek vesznek részt, akiknek az anyanyelve is különböző. A felek kommunikálhatnak vagy az egyik beszélő anyanyelvén, vagy a másik beszélő anyanyelvén, avagy egy közvetítő nyelven. Az első esetben az első beszélő lesz nyelvi és kulturális előnyben a másikkal szemben, a második esetben pedig a második beszélő lesz előnye, a harmadik esetben viszont mindkét beszélőnek nyelvi és kulturális különbségekkel és nehézségekkel kell szembesülnie. Ezek a különbségek félreértéshez és konfliktushoz vezethetnek. Azért, hogy a nyelvi és kulturális eltérések ne legyenek a sikeres kommunikáció akadályai, fontos megismernünk az egyes kultúrák kommunikációs sajátosságait. Ennek jegyében született ez a tanulmány, melynek célja az, hogy bemutassa a kínai nem verbális kommunikáció főbb jellemzőit és sajátosságait az interkulturális dimenziók tükrében, röviden utalva először a kínai filozófia és a konfucianus tanítások máig alapvető szerepére.

1. A KÍNAI FILOZÓFIA, KONFUCIUSZ TANÍTÁSAI ÉS EZEK HATÁSAI A KÍNAI TÁRSADALOMRA, ÉRTÉKRENDRE ÉS KOMMUNIKÁCIÓRA

A kínai filozófia és a konfucianus tanítások napjainkig hatóan irányítják a kínai kommunikáció viselkedésmintázatát, ezért a következőkben a tanulmány bemutatja azokat az alapelveket, amelyek hatással vannak a kínai emberek viselkedésére, értékrendjére és kommunikációjára.

1.1. A kínai filozófia és hatásai

A taoizmus és elméletének alapja a jin-jang iskola és az öt elem tanításaiból származik. A jang az önidentitást, az egységet, a folyamatosságot, a mozgást, az „igen”-t testesíti meg. A jin ezzel ellentétben, ez a „nem”, a másik, a kettősség, amely korlátokat szab, megosztottságot, szakadást, különbséget, mozgásképtelenséget jelképez. A jangot folytonos vonallal, a jint pedig szaggatottal ábrázolják. Ha egységként tekintjük őket, akkor a jang a kezdet, a jin pedig a befejezés. Nem létezhetnek egymástól elszigetelten, mivel szükség van a másikra, hogy megmutassa a határokat, kijelölje a lét körvonalait. A jin és jang olyan irányultságokat jelöl, amelyek kereszteződnek és keverednek, azért, hogy egymással és egymás ellen is játsszanak, eltűnve és megváltozva körforgásukban. Funkciójuk az, hogy létrehozzák a kettősség szintaxisát, és egyik sem tud szélsőséges tisztaságban létezni. A kínaiak ezt úgy fejezik ki, hogy a jang szüli a jint, amelyet magában hordoz, és fordítva. Az ellentétek soha nem hatnak egyszerre, mert amikor az egyik előtérbe kerül, akkor a másik visszahúzódik (ROBINET 2006: 33, 35–37).

A jin és jang elveihez az öt elem kategóriarendszere kapcsolódik. Az öt elem: a fa, a tűz, a föld, a fém és a víz. Ezek a kategóriák térben és időben is felosztják és elrendezik a világot. Az egyes elemek egy-egy világrészt irányítanak, és a Föld a középpont, amely az egész rendszer kohézióját biztosítja. Az öt erő ciklusában a Föld irányítja az egyik hatóerőből a másikba

való átmenetet, és azokon a határterületeken található meg, amelyek összekötik és elválasztják az egyes hatóerőket. Tehát a Föld ott foglal helyet, ahol átlépünk a jang hatóerők (fa és tűz) területéről a jin hatóerőkére (fém, víz), illetve az egyes részek határán. Az öt hatóerő – a jin és janghoz hasonlóan – dinamikus princípium, azaz az évszakok változása és a Nap pályája során mindegyik sorban aktivizálódik. Ezáltal az univerzumot egy változó egyensúly irányítja, amelyben az erők egymást követő fázisokban uralkodnak (ROBINET 2006: 38).

A jin és jang grafikus ábrázolásában egy kört enyhe hullámvonal oszt két egyenlő, de ellentétes (fekete és fehér, eredetileg viszont vörös és kék) színű részre. Az ábrázolás a tajcsitu (= taicisi-ábra) nevet viseli, amely ellentétes fogalmakat jelenít meg: az őskáoszt és a rendet. A két ellentétes szín azt jelenti, hogy a világ dolgai és jelenségei ellentétes elemekből állnak. A két rész azért egyenlő, mert egyik sem nagyobb vagy fontosabb a másiknál, kiegészítik egymást, egyik sem létezhet a másik nélkül, csak együtt lehetnek teljesek. Az ellenkező színű idomokat egy kör fogja egybe, ami az egységet jelképezi. A hullámvonal az ellentétek egymásba épülését és az állandó változást érzékelteti. Mindkét részen belül megtalálható egy ellenkező színű kis kör, amely kisebb méretben megismétli a tajcsi szimbólumot. A nagyobb ábrákban megtalálhatjuk a kisebbeket, azokban a még kisebbeket, ami azt jelképezi, hogy a világ dolgai és jelenségei végtelenek (BÁRDI 2007: 73–74).

A kínai látásmód értelmében az univerzum egyetlen állandó jelensége a változás, amely jellemzi az emberi viselkedést. A változást a két ellentétes, ugyanakkor egymást kiegészítő erő, a jin és jang határozza meg. A kínaiak holisztikus szemléletének értelmében az összes ellentmondás – beleértve az emberi interakciókat – megoldható a jin és jang dinamikus mozgásának folyamatában. A jin és jang egysége (vagy tajcsi) a harmóniát, az egyensúly állapotát fejezi ki, amelyre az emberi társadalomnak is törekednie kell. A jin és jang elvek értelmében az emberi kommunikáció egy változó és átalakuló folyamat; végtelen, ugyanakkor azonban az univerzum szabályos ciklusai szerint változik; és sohasem teljes vagy befejezett (CHEN–AN 2009: 198–199).

Ebben a folyamatos, ciklikus, és kölcsönösen egymástól függő folyamatban az egyén fontos szerepet játszik. Az egyén kommunikációs viselkedését a kölcsönösség, a tisztelet és az őszinteség jellemzi. A kölcsönösség és tisztelet abban nyilvánul meg, hogy a kommunikáció során tisztelik saját magukat és kommunikációs partnerüket, és nem hozzák rossz hírbe. Az őszinteség abban jelenik meg, hogy az egyén igazat mond, ezzel megteremti a konzisztenciát gondolatai és cselekedetei között (CHEN–STAROSTA 2003: 9–10).

Az ázsiai kultúrában a harmónia az egyik alapérték, amely az emberi kommunikáció végcélja. A kommunikáció célja nem az, hogy erőfitogtatással a magunk hasznára fordítsuk a beszélgetést, hanem az, hogy tisztelettel beszéljünk, és közösen együttműködjünk a másik féllel (CHEN–STAROSTA 2003: 5–6).

1.2. Konfuciusz tanításai és társadalmi hatása

Konfuciusz, akit Kínában Kong mesterként (*Kong Fuzi*) ismernek, az időszámításunk előtti 6–5. században élt. A kínai történelemben ő volt az első ember, akinek számos tanítványa volt, akikkel együtt járták a korabeli fejedelemségeket. Konfuciusz írástudó ember volt, és az írástudók iskoláját is ő alapította meg, amelyet nyugaton konfuciánus iskolaként ismernek (FUNG 2003: 67, 68).

Konfuciusz a nép tanítómestere volt, azt hirdette, hogy a tanulás a legfőbb jó. Így írt erről: „Úgy tanulj, mintha semmit sem értél volna el, és mindig félj, hogy elveszíted (amit tanultál)” (TÓKEI 2001: 59).

A kínaiakba beivódott ez a felismerés, és egy tanulásra és tudásra szomjas nemzetté váltak. A kormány igyekszik lehetővé tenni, hogy egyre több kínai tanulhasson külföldön.

Ezt jól példázza az, hogy egyetlen országnak sincs annyi külföldön tanuló diákja, mint Kínának. A több százezer hazatérő és a sok millió otthon képzett diáknak köszönhetően olyan „tudományos hadsereg” keletkezik, amelynek nincs párja a világon (HIRN 2006: 25–26).

A konfucianizmus a múltban és a jelenben is meghatározza az egyén szerepét és helyét a társadalomban. A társadalom tagjainak kapcsolata szigorúan szabályozott. Konfuciusz az emberi értékeket ötszintű hierarchikus rendszerbe osztotta, melynek öt erője az emberiesség, az igazságosság, az illem, a bölcsesség és a megbízhatóság. Az emberek közötti hierarchikus kapcsolatrendszer is öt egységből áll, ezek az apa-fia, az uralkodó-alattvaló, a férj-feleség, a báty-öcs és a barát-barát. Kizárólag a barátok közötti viszonyban egyenrangúak a felek, a többi esetben alá-fölé rendeltség érvényesül. A kínai társadalom ezeket az erkölcsi értékeket és társadalmi viszonyokat mindig tiszteletben tartotta, és ezek az értékek ma is jelen vannak az emberek gondolkodásában. Kínában a család a társadalom bázisa. Az idősek iránti tisztelet is a családi kapcsolatokban mutatkozik meg leginkább, a fiatalabbak szót kell, hogy fogadjanak az idősebbeknek, a nőknek pedig engedelmességniük kell a férfiaknak. A döntéseket az idősek hozzák meg, azonban a felelősségvállalás közös. A kínaiak rendkívül tisztelik az idős kort, az idősebbek tapasztalatát és bölcsességét elfogadják, a fiatalokkal szembeni felsőbbrendűségüket elismerik (MOHR 2007: 105–106).

Az ember elsősorban a család tagja, és nem egy individuum, ezért a gyermekeknek le kell győzniük individualitásukat, hogy harmóniában maradjanak a családdal. A harmónia akkor valósul meg, ha mindenki meg tudja őrizni az „arcát”, azaz a tekintélyét, a méltóságát, az önbecsülését. A hagyomány szerint, ha valaki elveszíti méltóságát, az olyan, mintha valamelyik testrészét veszítené el. Ezért a társas kapcsolatokat úgy kell fenntartani, hogy mindenki megőrizhesse tekintélyét (HOFSTEDE–HOFSTEDE 2008: 261–262).

2. A KÍNAI NEM VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ JELLEGZETESSÉGEI

Mindössze 50 évvel ezelőtt jött létre egy közös beszélt kínai nyelv, amelyet a nyugati terminológiában mandarin kínai néven ismernek, s amelyet minden kínainak meg kell tanulnia, korábban csak az írás volt közös. A beszéd csak a kommunikáció kis részét teszi ki, mivel a metakommunikáció, a testbeszéd, a mimika és a gesztusok jelentősen befolyásolják a megértést (MOHR 2007: 107). Kínában számtalan dialektust beszélnek, ezért a verbális közlést a nem verbális kommunikáció teszi egyértelművé. A gesztikuláció, a taglejtés, a hangsúlyozás rendkívül fejlett (NAGY 1998: 156). Mivel a kínaiak nemcsak anyanyelvük használata során alkalmazzák a különböző gesztusokat, hanem akkor is, ha idegen nyelven beszélgetnek, tárgyalnak, ezért fontos megismerni ezek jelentését (NAGY 1998: 160). A nem verbális kommunikáció, mint ismeretes, a következő elemekből áll: fizikai megjelenés, proxemika, kronemika, kinezika, haptika, szemkontaktus és paranyelv (ANDERSEN 2012: 293).

A fizikai megjelenés a legnyilvánvalóbb nem verbális kód, ide tartoznak az emberek fizikai tulajdonságai és a megjelenéshez kapcsolódó tárgyak stratégiai használata is. Az első találkozásnál ezek a jelek fontos szerepet játszanak. A kék farmernadrág, illetve az öltöny világszerte hordott viselet, de a ruházat sokszor egyértelmű megkülönböztető jegye lehet egy kultúrának, vallásnak vagy foglalkozásnak (ANDERSEN 2012: 295–296). A kínai üzletemberek szolid eleganciával öltöznek, zakót és nyakkendőt, esetleg csokornyakkendőt viselnek (NAGY 1998: 164).

Kínában a fehér a gyász és a halál színe, a piros az esküvő és más örömteli alkalmaké. A sárga a császár színe, amely magát Kínát is jelenti. A zöld szín a felszarvazott férjet illeti meg, a kék vagy türkiz a természetes és helyes dolgokat jelöli, a fekete az erkölcsi feddhetetlenséget. A barna szín gyakorlatilag nem is létezik (Terebess Ázsia Lexikon).

Edward T. Hall fejlesztette ki a proxemika fogalmát, ez az emberek közötti távolságot, a térhasználatot határozza meg kommunikáció közben. Hall négy teret különböztet meg: az intim, a személyes, a társadalmi vagy szociális és a nyilvános teret. Az intim térben (0–50 cm) zajlik a birkózás, ölelés, vigasztalás, óvás, érintés és suttogás. A személyes tér (50–100 cm) a családtagok és közeli barátok kommunikációjának színtere. A társadalmi vagy szociális térben (1–4 m) kap helyet az ismerősök interakciója, a személytelen üzleti tárgyalások és a szociális kommunikáció. A nyilvános tér (4 méter vagy több) a nyilvános beszédek és a közérdeklődésre számot tartó előadások színtere (HALL 1969: 116–125).

Kína népsűrűsége viszonylag alacsony, de a nagyvárosok túlszűfoltak. Annak ellenére, hogy a kínai emberek hozzászoktak ahhoz, hogy otthonaikban, a tömegközlekedési eszközökön, irodáikban, gyáraikban és az utcán „összedörzsölődik a válluk”, tiszteletben tartják a magánszférát, amikor csak tehetik, több mint egyméteres távolságot hagynak kommunikációjuk során (LEWIS 2006: 490).

A kronemika az idő kommunikációs célú felhasználásával foglalkozik. Edward T. Hall az időhöz való viszonyulás alapján monokrón és polikrón kultúrákat különböztet meg. A monokrón kultúrában az emberek egyszerre csak egy dologgal foglalkoznak, kategorizálják az időt, időbeosztásokat készítenek és problémát okoz nekik, ha egyszerre túl sok dologgal kell foglalkozniuk. Az időre árucikként tekintenek, az időt el lehet tölteni, meg lehet spórolni, okosan használni vagy elvesztegetni. Azonban a polikrón kultúrában az emberek egyszerre több dologgal is foglalkoznak, hajlamosak a félbeszakításra, a késedelemre és a tervek megváltoztatására. A határidők betartása és a pontosság nem olyan fontos követelmény, mint a monokrón kultúrák esetében. Az interkulturális kommunikáció során az észak-európai monokrón kultúrájú emberek elviselhetetlennek tartják a dél-európai polikrón kultúrából érkező állandó közbeavatkozást, és az északiak úgy érzik, hogy sohasem fognak elkészülni az adott feladattal (HALL 1969: 173). Edward T. Hall elmélete alapján Kína polikrón kultúrájának számít.

A kínai emberek egyrészt körbejárják a problémát, ami sok időt vesz igénybe, másrészt viszont tisztában vannak az idő értékével. Ennek kifejezésekként gyakran kérnek elnézést, ha igénybe veszik valakinek az idejét, és egy megbeszélés végén mindig megköszönik mindenkinek az értékes idejét. A pontosság, sok más ázsiai országgal ellentétben, fontosnak számít. A kínai emberek általában 15–30 perccel korábban érkeznek egy megbeszélésre, azért, hogy időben végezhesse, és ne rabolják senkinek sem az idejét. Kínában udvarias gesztusnak számít az is, ha egy megbeszélés elkezdése után 10–15 perccel bejelentik, hogy az egyik félnek hamarosan távoznia kell, ezt az idő gazdaságos felhasználása céljából teszik. A kínai fél azonban nem távozik addig, amíg a tárgyalás nem fejeződött be. A kínai alázat megköveteli, hogy a másik fél idejét értékesnek tekintsék, ugyanakkor a kínaiak elvárják, hogy a másik fél is bőséges időt fordítson a tárgyalás részleteire és a személyes kapcsolatok kialakítására (LEWIS 2006: 58–59).

A kinezika az arckifejezések, a testmozgás, a testtartás és a gesztusok tanulmányozásával foglalkozik. Az érzések arckifejezése olyan nem verbális jel, amely megmutatja, hogy az illető melyik kultúrából származik (ANDERSEN 2012: 296). A gesztusok jelentése, nagysága és erőssége is kultúránként változik. Ugyanaz a gesztus az egyik kultúrában jelenthet gyengédséget vagy melegséget, egy másik kultúrában azonban lehet, hogy trágárnak vagy sértőnek minősül (ANDERSEN 1997: 245).

Kutatások igazolták, hogy a kínai gyermekek arcjátéka kevésbé kifejező, mint japán vagy európai és amerikai társaiké. Továbbá az ázsiai kultúrákban az emberek kevésbé ismerik fel az arckifejezéseket, különösen a negatív tartalmúakat, mivel ezek kulturálisan tanult szabályok (ANDERSEN 1997: 297).

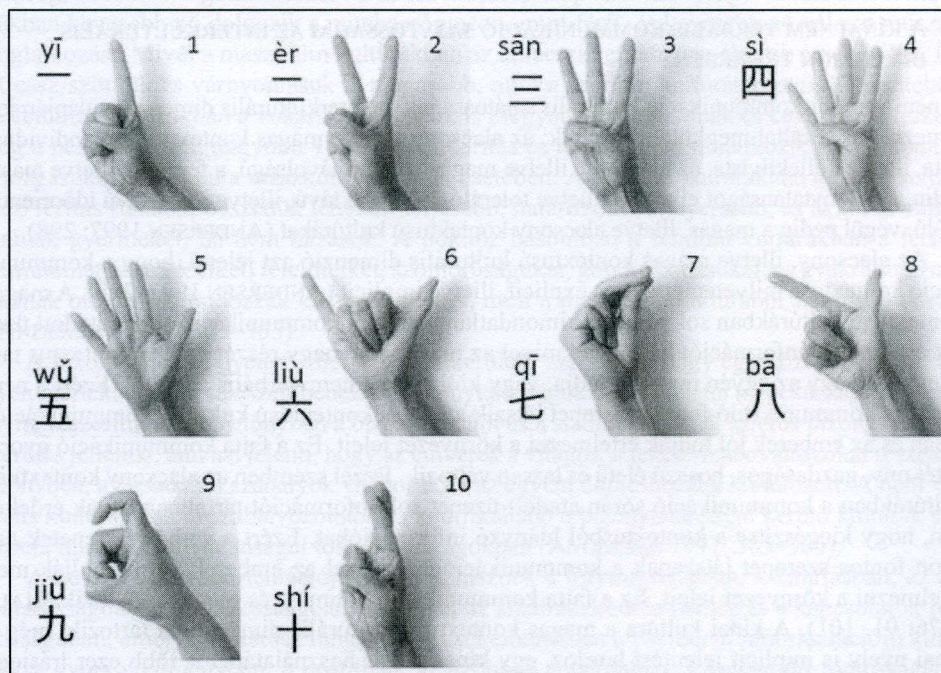
Más kultúrákhoz hasonlóan a kínaiak számára is pozitív jelentést hordoz a felfelé mutató hüvelykujj. Ellenkezője viszont nem a lefelé mutató hüvelykujj, hanem a görbén fölemelt kisujj, ez rosszat, szerencsétlenséget jelent. Ha egy kínai int valakinek, például a pincérnek, akkor tenyerét lefelé fordítja, és négy ujjával int, ennek a gesztusnak a jelentése: „Kérem a számlát!” (Terebess Ázsia Lexikon)

A kínai mosoly a zavar, a tehetetlenség elleplezésére szolgál, de jelenthet bizonytalanságot, és feszültség oldására is használják (MOHR 2007: 107).

Egy másik széles körben alkalmazott gesztus a köszönetnyilvánítást kíséri. Összezárt ujjakkal a két tenyér egymáshoz szorítva, a mell elé emelve, miközben az ujjak fölfelé mutatnak. A kezek felfelé emelését gyakran kíséri a köszönetet mondó személy fejbiccentése is. A köszönet elhárításának legegyszerűbb kifejezése, amikor a köszönetet mondó személy felé emelik mindkét kezüket tenyérrel kifelé, és minden ujjuk nyitva van (NAGY 1998: 156–158).

A kínai nem verbális kommunikációban az 'én' kifejezése úgy történik, hogy a mutatóujjat az orrához közel emeli az ember (NAGY 1998: 157).

A számokat egytől tízig egy kézen mutatják a kínai emberek. Az 1. ábrán megfigyelhetjük, hogy az egy kifejezése a kinyújtott mutatóujj; a kettő a kinyújtott mutatóujj és középső ujj; a három a kinyújtott mutató-, középső- és gyűrűsujj és az összefogott hüvelyk- és kisujj; a négy a kinyújtott mutató-, középső-, gyűrűs- és kisujj és behajlított hüvelykujj; az öt az öt nyitott ujj. A hat kifejezése az összezárt ökölből kinyújtott kis- és hüvelykujj; a hét a csippentve összefogott hüvelyk-, mutató- és középsőujj és behajlított gyűrűs- és kisujj; a nyolc az enyhén összezárt ökölből kinyújtott hüvelyk- és mutatóujj; a kilenc a bezárt ökölből felemelt mutatóujj begörbítve; a tíz a középső ujj keresztezése a mutatóujjval, esetleg keresztezzük a két kéz mutatóujját (MOHR 2007: 109–110).

1. ábra
A kínai számolás egytől tízig

A haptika nem más, mint az érintés, amely magában foglalja a kézfogást, az arcra adott puszit, a kézcsókot, a hát- vagy vállveregetést és a simogatást is. Az érintés különböző érzéseket és érzelmeket fejezhet ki, amelyek jelentése kultúránként eltérő lehet.

Az érintés kevésbé gyakori, jobban zavarba ejtő és kényelmetlenséget okoz a kínaiak körében (ANDERSEN 1997: 297). Azonban az észak-európai kultúrákkal ellentétben a kínai emberek gyakrabban érintik meg családtagjaikat és közeli barátait, akikkel bizalmas vagy személyes kapcsolatban állnak (Cross-cultural communication).

A szemkontaktus létesítése és a merev nézés is kultúrafüggő. A szemkontaktus a kínaiak számára agresszivitást fejez ki, mert az ő hagyományaik szerint nem illik a másik szemébe nézni (MOHR 2007: 109).

A szemünkkel érzéseket is kifejezhetünk, a tágra nyitott szem jelentése is kultúránként változó, Kínában dühöt jelent (PORTER-SAMOVAR 1997: 19).

A paranyelv a hang minden elemét magában foglalja, ide tartozik a hangminőség, a beszéd stílusa, ritmusa, az intonáció, a hangsúly, a csend és a szünet is.

Az ázsiai kultúrában a hangos beszéd tabunak minősül (LEWIS 2006: 494). Ezt támasztja alá az egyik kínai mondás is, melynek értelmében a csend hangosabb minden szónál: 此时无声胜有声 (Cross-cultural communication). A hallgatás tehát nem a válaszképtelenség jele, hanem a társadalmi interakció szerves részét képezi. Amit nem mondanak ki, az is fontosnak számít, és a csend a beszélgetésben barátságosnak és helyénvalónak minősül. A csend azt jelenti, hogy az egyén figyel és tanul, a sok beszéd csupán az egyén tudását tükrözi, de jelenthet egoizmust és arroganciát is. A csend védelmezi az individualizmust és a magánszférát, ugyanakkor tiszteletet mutat mások individualizmusa iránt (LEWIS 2006: 7).

3. A KÍNAI NEM VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ SAJÁTOSSÁGAI AZ INTERKULTURÁLIS DIMENZIÓK TÜKRÉBEN

A nem verbális kommunikáció kulturális sajátosságait az interkulturális dimenziók alapján jellemezhetjük, ezáltal megkülönböztetjük: az alacsony, illetve magas kontextusú, az individualista, illetve kollektivistista, az alacsony, illetve magas hatalmi távolságú, a feminin, illetve maszkulin, a bizonytalanságot elkerülő, illetve toleráló, a hosszú távú, illetve rövid távú időorientációjú, végül pedig a magas, illetve alacsony kontaktusú kultúrákat (ANDERSEN 1997: 298).

Az alacsony, illetve magas kontextusú kulturális dimenzió azt jelenti, hogy a kommunikáció kontextusa milyen mértékben explicit, illetve implicit (ANDERSEN 1997: 298). A magas kontextusú kultúrákban sok minden kimondatlan marad, a kommunikáció során átadott üzenet csak kevés információt tartalmaz, mivel az információ nagy részét vagy a kontextus tartalmazza, vagy az egyén magától tudja, vagy kiolvassa a nem verbális jelekből. Ezért a nem verbális kommunikáció fontos szerepet játszik a magas kontextusú kultúrák kommunikációjában és az emberek jól tudják értelmezni a környezet jeleit. Ez a fajta kommunikáció gyors, hatékony, gazdaságos, hosszú életű és lassan változik. Ezzel szemben az alacsony kontextusú kultúrákban a kommunikáció során átadott üzenet sok információt tartalmaz annak érdekében, hogy kiegészítse a kontextusból hiányzó információkat. Ezért a verbális üzenetek nagyon fontos szerepet játszanak a kommunikációban, mivel az emberek nem tanulják meg értelmezni a környezet jeleit. Ez a fajta kommunikáció könnyen és gyorsan változik (HALL 1976: 91, 101). A kínai kultúra a magas kontextusú kulturális dimenzióba tartozik, még a kínai nyelv is implicit jelentést hordoz, egy kínai szótár használatánál is több ezer írásjegy ismeretére és azok jelentés-kombinációinak ismeretére van szükség a megértéshez (ANDERSEN 1997: 298–299).

Az individualizmus, illetve kollektivizmus azt jelenti, hogy az egyén számára mennyire fontos, hogy a csoport tagja legyen, illetve mennyire fontos a saját érdeke. A kínai kultúra kollektivistákultúrának számít, az emberek közötti harmónia és a kollektív döntéshozatal jellemzi. A csoportharmónia és -hierarchia megőrzése érdekében érzelmeiket szabályozzák, kisebb intenzitással és rövidebb ideig fejezik ki azokat, mint más kultúrákban. A kollektivistákultúrában nevelkedett kínai gyermekek kevesebb arckifejezést használnak érzelmeik kifejezésére, mint individualistákultúrában nevelkedett kínai kortársaik (ANDERSEN 1997: 300–302).

A hatalmi távolság azt fejezi ki, hogy a hatalom, a presztízs és a gazdagság egyenlően vagy egyenlőtlenül oszlik-e el a társadalomban. Kínát a magas hatalmi távolság jellemzi, a nem verbális kommunikáció is szabályozott keretek között zajlik, a magas státuszban lévő emberek felé csak pozitív érzelmeket lehet kimutatni, a negatív érzelmeket csak az alacsony státuszú emberek felé fejezhetik ki. A szégyen, a bűn és a félelem kifejezése korlátozott, a rend mindenkinek felett áll, és a társadalmi rend megsértése helytelennek minősül. A diákoknak nem verbálisan is szerénynek, tisztelettudónak és engedelmesnek kell lenniük tanáraikkal szemben. A folytonosnak tűnő mosoly az ázsiai kultúrákban a felettesek megnyugtatóására és a társadalmi kapcsolatok problémáinak az „elsimítására” szolgál. A paranyelv kifejezőeszközeire is hatással van a hatalmi távolság nagysága, a hangos beszéd és a zaj az alacsony hatalmi távolságú kultúrákat jellemzi (ANDERSEN 1997: 302–303).

A feminin, illetve maszkulin értékek egy adott társadalomban a nemekhez kötődő szerepmegosztásra utalnak. A nem verbális eszközök használatát is szabályozzák a feminin, illetve maszkulin értékeket képviselő kultúrák. A kínai kultúrát a maszkulin kulturális értékek jellemzik. A maszkulin kultúrában a nemi szerepek ridegebbek, az erőt, a magabiztosságot, a versenyképességet és az ambíciót értékelik. Ezzel ellentétben a feminin kultúrákban a gyengédség, a részvétel, a gondoskodás és az érzelmesség alapvető fontosságú. A maszkulin kultúrákban kevesebb nő dolgozik a munkaerőpiacon, mint férfiak, és kevesebb nő választ műszaki foglalkozást. Mivel a maszkulin kultúrákban az emberek jellemzően elrejtik érzelmeiket, így stressz-szintjük és vérnyomásuk is magasabb, mint a feminin kultúrát képviselők esetében. A feminin kultúrákban a vokális mintázatok is kiegyensúlyozottabbak és kevesebb a feszültség a nemek között, nagyobb vokális szolidaritás és koordináció mutatkozik a dalaikban és mozgásukban is, mint a maszkulin kultúrák esetében. A feminin kultúrákban a nők viselhetnek férfias ruhákat, beszédük lehet erőteljesebb, határozottabb, nyersebb, és akkor is vállalhatnak gyermeket, ha nem házasok. A nőkhöz hasonlóan a feminin kultúrákban a férfiak kimutathatják érzéseiket, félelmeiket, szomorúságukat, gondoskodásukat, és gyakrabban maradnak otthon és gondozzák kisgyermeküket, mint a maszkulin kultúrából származó társaik (ANDERSEN 1997: 303–305).

A bizonytalanság gyenge, illetve erős elkerülése azt jelenti, hogy egy közösség tagjai milyen mértékben képesek szembenézni a bizonytalanságokkal és vállalni a kockázatot, és mennyire részesítik inkább előnyben a bizonyosságot és a stabilitást. Kínát az erős bizonytalanságkerülés jellemzi, ami azt jelenti, hogy az emberek a világos, a fekete-fehér válaszokat részesítik előnyben, a társadalmi szabályok világosak és az egyéni döntéshozatal korlátozott. A nem verbális kommunikáció szabályozottabb és kodifikáltabb a bizonytalanságot kerülő kultúrák esetében, mint a bizonytalanságot toleráló országokban (ANDERSEN 1997: 305–306).

A hosszú távú időorientációjú kultúrák hisznek a folytonosságban, a kitartásban, az állhatatosságban, a takarékoságban, a munka, az alkalmazkodóképesség és a kapcsolatok fontosságában, amelyet a státusz rangsorol. Ezzel ellentétben a rövidtávú időorientációjú kultúrák a gyors eredményben, a profitban, az azonnali jutalomban, a szabadidő fontosságában hisznek, a státusz viszont nem játszik igazán szerepet a személyes kapcsolatokban. Kínára a

hosszú távú időorientáció jellemző. A nem verbális kommunikációban a státusz iránti tisztelet úgy nyilvánul meg, hogy a magas státuszban lévők, az időseket, a vállalati vezetőket, a professzorokat és a kormányhivatalnokokat nagyon mély meghajlással köszöntik. A nem verbális kommunikáció rituálisabb és jobban körülhatárolt a hosszú távú időorientációjú kultúrákban. Az etikett, a szerénység és a kölcsönösség kulcsfontosságú, ennek eredményeképpen viszonzózzák az érzéseket, az arckifejezéseket és az ajándékozást. Kutatások azt igazolták, hogy a hosszú távú időorientáció fő eredete a konfucianizmusban keresendő (ANDERSEN 1997: 306).

A magas kontaktusú kultúrákban az emberek gyakrabban megérintik egymást, kommunikációjuk során közelebb állnak egymáshoz, ezáltal érintési és illatüzeneteket is válthatnak egymással, gyakoribb a szemkontaktus és a mosoly is. Ezzel szemben az alacsony kontaktusú kultúrákban kevesebbet érintik meg egymást az emberek, és interakciójuk során nagyobb távolságot tartanak. Kína az alacsony kontaktusú kultúrák körébe tartozik, nyilvánosan szinte sohasem érintik meg egymást az emberek (ANDERSEN 1997: 307–308).

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány első része bemutatta a kínai filozófia és a konfuciánus tanítások főbb jellemzőit és azok hatását a kínai emberek viselkedésére, értékrendjére és kommunikációjára. Ezt követte a kínai nem verbális kommunikáció főbb jellegzetességeinek leírása. Végezetül a tanulmány a kínai nem verbális kommunikáció sajátosságait az interkulturális dimenziók tükrében jellemezte. A tanulmány rávilágított arra, hogy a sikeres interkulturális interakciókban milyen fontos szerepet játszik a másik fél kultúrájának, szokásainak, értékrendjének ismerete és tiszteletben tartása a nem verbális kommunikáció során is.

IRODALOM

- ANDERSEN, Peter A. 1997. Cues of Culture: The Basis of Intercultural Differences in Non-verbal Communication. In: SAMOVAR, Larry–PORTER, Richard E. (eds.) *Intercultural communication. A reader*. Eighth edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- ANDERSEN, Peter A. 2012. The basis of cultural differences in nonverbal communication. In: SAMOVAR, Larry A.–PORTER, Richard E.–MCDANIEL, Edwin R. (eds.) *Intercultural communication. A reader*. Thirteenth edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- BÁRDI László 2007. *Kína. A letűnt istenek birodalma*. Pécs: Alexandra Kiadó.
- CHEN, Guo-Ming–AN, Ran 2009. A Chinese model of intercultural leadership competence. In: DEARDORFF, Darla (ed.) *The SAGE handbook of intercultural competence*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- CHEN, Guo-Ming–STAROSTA, William 2003. Asian approaches to human communication: A dialogue. *Intercultural communication studies*, 12 (4), 1–15.
- CIA – *The World Factbook – China* 2012. (Letöltve: 2012. július 01.)
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
- Cross-cultural communication. Non-verbal Communication within the culture*.
<http://www.chinateachingnet.com/non-verbal.shtml> (Letöltve: 2016. október 15.)
- FUNG, Yu-lan 2003. *A kínai filozófia rövid története*. Budapest: Osiris Kiadó.
- HALL, Edward T. 1969. *The hidden dimension*. New York: Anchor Books.

- HALL, Edward T. 1976. *Beyond culture*. New York: Anchor Books.
- HIRN, Wolfgang 2006. *Kína, a nagy falat. Miként változtatja meg életünket Kína felemelkedése*. Budapest: HVG Kiadói Rt.
- HOFSTEDE, Geert–HOFSTEDE, Gert Jan 2008. *Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere*. Pécs: McGraw-Hill, VHE Kft.
- LEWIS, Richard D. 2006. *When cultures collide. Leading across cultures*. Third edition. Boston: Nicholas Brealey International.
- MATSUMOTO, David 2006. Culture and nonverbal behaviour. In: MANUSOV, Valerie–PATERSON, Milles L. (eds.): *The SAGE handbook of nonverbal communication*. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.
- MOHR Richárd 2007. Kína. In: HIDASI Judit (szerk.) *Kultúrák@kontextusok.kommunikáció*. Budapest: Perfekt Kiadó.
- MCDANIEL, Edwin R. 1997. Nonverbal communication: A reflection of cultural themes. In: SAMOVAR, Larry–PORTER, Richard E. (eds.) *Intercultural communication. A reader*. Eighth edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- NAGY Bálint 1998. Kína. In: HIDASI Judit (szerk.) *Szavak, jelek, szokások*. Budapest: Wind-sor Kiadó.
- PORTER, Richard E.–SAMOVAR, Larry 1997. An introduction to intercultural communication. In: SAMOVAR, Larry–PORTER, Richard E. (eds.) *Intercultural communication. A reader*. Eighth edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- ROBINET, Isabelle 2006. *A taoizmus kialakulása és fejlődése*. Budapest: Arany Hegy Alapítvány.
- Terebess Ázsia Lexikon*. <http://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/nembirkina.html> (Letöltve: 2016. október 16.)
- TŐKEI Ferenc 2001. *Konfuciusz beszélgetései és mondásai*. Budapest: Argumentum.